

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4



No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati



74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982



Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1076 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.



MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохилов Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investition marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Quliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullonova Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafuz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamlakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	
Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirola Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari.....	135
Axmedova Nafisa Amiriddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish.....	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili.....	149
Talipova Dilfuza Nabiyevena	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	



Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan.....	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi.....	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish.....	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari.....	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari.....	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	
Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlikni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	



Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в ситеме железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Ақбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarlari	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoirazimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолiddин Ярашев	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлов, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarlari.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	



Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами.....	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida.....	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish.....	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari.....	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari.....	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari.....	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari.....	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari.....	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
"Зелёная экономика" как фактор повышения экономического роста страны.....	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi.....	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari.....	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	
Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	



Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeuna	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsubek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	
Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан.....	719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nuramamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinova	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinova	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	
Trade Marketing in the Era of Social Media: Strategies for Attracting and Retaining Customers Through Social Media Platforms.....	795
Mamatkulova Shoira Jalolovna	



Mamlakatimiz to'qimachilik tarmog'ining zamonaviy holati va tendensiyalari.....	800
Azizxon Tillyaxodjayev	
Physical Activity and Education, Trends in the Sports Industry	807
Axtamov Djamshed Baxromovich	
Davlat moliyaviy nazoratining amalga oshirishning metodologik masalalari.....	812
Hakimov Nodir Nazarovich	
Avtomobil yo'llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilishning o'ziga xos jihatlari	818
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Inson kapitali indeksini oshirishda ta'lim tizimini rivojlantirish yo'nalishlari	826
Akhmadaliev Nikholakhon	
Global iqtisodiyot sharoitida bank inqirozlarining kelib chiqish sabablari va ularni boshqarish yo'nalishlari	829
To'xtayeva Umida Shamsiddin qizi	
Усовершенствование практики управления инфляцией на примере зарубежного опыта.....	833
Нишанбаева Наргиза Бохадировна	
Sud-buxgalteriya ekspertizasini tayinlashning tashkiliy-huquqiy ta'minoti.....	837
Darvishov Sarvarbek Rustamovich	
Mudofaa majmui va huquq muhofaza qilish organlari muassasalari, tashkilotlari g'azna ijrosi	845
Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
The Concept and Theoretical Foundations of Marketing Strategy in Regional Development.....	851
Diyorakhon Ibragimovna Kholmurotova	
Umumta'lim maktablarini moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	857
Turayev Ochil Yarashevich	
15-sonli MHXS asosida bitim narxini aniqlash	861
Toshpo'latova Munisabonu Ibrohim qizi	
Issqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	865
Abdulaziz Abdumominovich Matro'ziyev	
The Role of Local Budgets in Tax Policy	869
Mukaddasova Gavxarxon Nodirxonovna	
Korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish negizida innovatsion muhitni shakllantirish asoslari	873
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatining asosiy statistik ko'rsatkichlari va ularning tahlili	879
M. Sh. Axmedova	
O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni qisqartirishning institutsional va huquqiy asoslari	884
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Global biznes muhitining korporativ boshqaruv tizimiga ta'siri.....	889
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
Sug'urta faoliyatida anderrayting xizmatini takomillashtirish	893
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Qozog'iston sug'urta bozori tahlili	898
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Tashqi savdoni tashkil etish va tartibga solishda merkantilistlar g'oyalarining tutgan o'rni	903
Turayev Nurbek Muxammadovich	
Актуальные вопросы обеспечения экологической безопасности.....	911
Исроилов Боходир Ибрагимович, Хасанов Ойбек Мардонович	
Qo'shilgan qiymat solig'ini budjetdan qaytarish tartibini takomillashtirish	915
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Aholini qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlash samaradorligini oshirish yo'nalishlari.....	919
Ochilova Maftuna Toshpulat qizi	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatini tashkil etishning asosiy omillari	924
M. Sh. Axmedova	
Bank xizmatlarini shakllantirish bo'yicha xorijiy ilg'or davlatlar tajribasi.....	928
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li	
Ikkiyoqlama soliqqa tortish munosabatlarini tartibga solishga oid ilmiy-nazariy qarashlar	933
Rajapov Shuxrat Zaripbayevich	
Как достичь высоких показателей устойчивости и избежать гринвошинг или роль ESG отчетности в достижении ЦУР в Узбекистане	939
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	944
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	947
Кадилов Алишер Исмаилович	
O'zbekiston Respublikasining agrar siyosati va uni takomillashtirish yo'llari.....	951
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Tursunov Abdulxamid G'afurjon o'g'li	



Soliq imtiyozlari ma'muriyatchiligining amaldagi holati tahlili.....	956
Nurmatov Sherzod Rustamovich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	964
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
The Use of Modern Management Methods in the Management of Housing Stock in the Digital Economy Conditions	968
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda yoshlarning roli	974
Beknazarov Bekzod Baxtiyor o'g'li	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni samarali tashkil etish yo'nalishlari	979
Gafurova Umida Fatixovna	
Davlat boshqaruvi tizimi va hududiy rivojlanish o'rtasidagi munosabatlar	984
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Sanoat korxonalarining strategik iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash	988
Uktamov Xusniddin Faxriddinovich	
Tijorat banklarida mijozlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi	992
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari	997
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov	
Учет поступления и списания с учета основных средств в бюджетных организациях	1002
Абдуллаева Нилуфар Джавдат кизи	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish	1007
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llar	1010
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Sog'liqni saqlash tizimini davlat tomonidan moliyalashtirishning zaruriyati	1014
Meliyev Azimjon Murodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini boshqarishda ichki audit xizmatining zarurligi	1019
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Hududlarda inkluziv iqtisodiy o'sishni ta'minlashning nazariy asoslari	1024
Tangriberdiyev Sulaymon Kamiljonovich	
Tadbirkorlikni rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni tashkil etishning nazariy va uslubiy tamoyillari	1030
Farxodjon Inamov	
Xitoy iqtisodiyotidagi to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarga ta'sir etuvchi omillar	1037
Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Экономический механизм государственного регулирования транспортной системы	1043
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	1046
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Korxonalar faoliyatiga innovatsion marketingni joriy etish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari	1052
Fatilloev Farrux Farhod o'g'li	
Tog' turizmini rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari	1056
Mavlanov G'olibjon Muxammad o'g'li	
Qashqadaryo viloyatida kambag'allik darajasini iqtibolda qisqartirish yo'nalishlari	1062
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li	
O'zbekistonda iqtisodiy jarayonlarni raqamlashtirishning yo'nalishlari	1068
Saidova Dildora Nurmatovna, Murodov Jahongir Husan o'g'li, Xolyigitov Umidjon Alijon o'g'li	
Chakana savdo korxonalarini integratsiyalashuv jarayonlarini boshqarish samaradorligini oshirish	1071
Sobirov Azizbek Avazbekovich	



CHAKANA SAVDO KORXONALARINI INTEGRATSIYALASHUV JARAYONLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH



Sobirov Azizbek Avazbekovich

TDIU "Marketing" kafedrası PhD. dotsent

Annotatsiya: Maqolada chakana savdo korxonalarini integratsiyalashuv shakllari tasniflangan. O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan chakana savdo korxonalarini integratsiyalashning 3 ta asosiy shakldan foydalanish tavsiya etilgan. Chakana savdo korxonalarining integratsiyalashuv shakllarini tanlash bo'yicha ekspert baholash amalga oshirilib, har bir shakl bo'yicha samaradorlikni ta'minlovchi omillar tizimlashtirilgan.

Kalit so'zlar: savdo, chakana savdo, integratsiya, gorizontol integratsiya, vertikal integratsiya, outsorsing, ulgurji savdo, ekspert baholash usuli, kompetentlik, konkordatsiya koeffitsiyenti.

Abstract: The article classifies the forms of integration of retail enterprises. It is recommended to use 3 main forms of integration of retailers operating in Uzbekistan. An expert evaluation of the choice of forms of integration of retail enterprises was carried out, for each form the factors that ensure efficiency were systematized.

Key words: trade, retail trade, integration, horizontal integration, vertical integration, outsourcing, wholesale trade, expert evaluation method, competence, concordance coefficient.

Аннотация: В статье классифицируются формы интеграции предприятий розничной торговли. Рекомендуется использовать 3 основные формы интеграции предприятий розничной торговли, действующих в Узбекистане. Проведена экспертная оценка выбора форм интеграции предприятий розничной торговли, для каждой формы систематизированы факторы, обеспечивающие эффективность.

Ключевые слова: торговля, розничная торговля, интеграция, горизонтальная интеграция, вертикальная интеграция, аутсорсинг, оптовая торговля, метод экспертной оценки, компетентность, коэффициент соответствия.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasida "Xaridorgir mahsulotlar turlarini aniqlash, ularga bozor topish va sotish bilan xususiy treyding kompaniyalari shug'ullanishi, buning uchun esa, savdo faoliyatini tartibga soladigan qonun loyihalari to'plamini ishlab chiqish lozim"ligi, bu tashqi savdo bilan bir qatorda, ichki bozorga ham tegishli ekanligi ^[1] 2020-yil va keyingi yillarda iqtisodiyot sohasida amalga oshirish zarur bo'lgan 4-eng muhim dasturiy va maqsadli vazifalar sifatida belgilab berildi.

Mazkur vazifalar chakana savdoni korxonalarini iste'mol tovarlari bozoriga samarali integratsiyalashuni ta'minlash va uni iste'mol tovarlari bozorini tartibga solishdagi asosiy rolini belgilash asosida hal etish imkoni mavjud.

Respublikada iste'mol tovarlari bozorida rivojlanayotgan raqobat, mahalliy va import tovarlardagi tarkibidagi o'zgarishlariga mos holda chakana savdo korxonalari rolini oshirish, raqamli iqtisodiyoti sharoitida chakana savdoni boshqarishning shakl va usullarini takomillashtirishga yordam alohida e'tibor qaratilmoqda. Chakana savdo korxonalarining raqobatbardoshligi ularning iste'mol tovarlari bozoriga samarali integratsiyasi holati bilan belgilanadi va integratsiya strategiyasi alohida o'rin tutadi. Bu esa, xizmat ko'rsatish sohasida korxonalarining raqobat ustunliklarini ta'minlash, bozorda barqaror turish va mavqeini oshirish hamda investitsiyalarni jalb qilish uchun asosiy omil hisoblanadi. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, O'zbekistonda chakana savdoning qariyb 90 foizni kichik va o'rta biznes bilan bog'liq bo'lganligi uchun integratsiya strategiyalaridan foydalanish dolzarb hisoblanadi.



ADABIYOTLAR TAHLILI

Ma'lumki iqtisodiyot sohalarida integratsiya strategiyasining ikki turi ajratilgan, ya'ni vertikal integratsiya strategiyasi va gorizontaal integratsiya strategiyasi ^[2]. Savdo sohasida vertikal integratsiyani amalga oshirishning tarkibi asosan ulgurji va chakana savdo korxonalarining integratsiyasiga asoslangan uyushmalarining tashkil etilishi bilan bog'liq. Bundan tashqari, integratsiyaning ushbu shaklida ustunlik ulgurji savdo hisoblanadi. Teskari vertikal integratsiyaning salbiy tomoni bu chakana sotuvchilar tomonidan iqtisodiy mustaqillikning yo'qolishidir ^[3].

Iqtisodiyotdagi progressiv o'sishlar bir-biriga o'xshash savdo tizimlarini shakllanishiga zamin yaratmoqda. Barcha mamlakatlarda savdo tarmoqlari tushunchasi bilan ifodalanadigan yirik savdo tarmoqlarining shakllanishi esa integratsiyalashuv zamonaviy yo'nalishidir ^[4]. Bu murakkab ichki tashkiliy, boshqarish va tarqatish xususiyatlariga ega bo'lgan korxonalarning tarmoqlararo birlashmalaridir. Ulardagi iqtisodiy tizimni tashkil etuvchi elementlariga ishonchli tarzda kiritish mumkin, chunki ular bozor, ishlab chiqarish va iste'mol, jamiyat va hokimiyat vertikaliga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatishi mumkin. Strategik boshqarish nazariyasida ular "yaxlit tuzilma" tushunchasini oldilar ^[5]. Fikrimizcha, chakana savdo biznesiga ixtisoslashgan va xizmat ko'rsatadigan turli xil tuzilmalar va korxonalar tizimini biz "integratsiyalashgan savdo tizimlari" deb qaralishi maqsadga muvofiq.

Integratsiyalashgan savdo tizimi — bu asosan savdo sohasida faoliyat yuritadigan va bozorda ixtisoslashuv, resurslar va pul oqimlarini yagona iqtisodiy mexanizmga taqsimlash orqali o'zaro bog'liq bo'lgan (birlashtirilgan) ko'plab texnologik jihatdan birlashtirilgan savdo obyektlari tomonidan namoyish etiladigan ko'p tarmoqli tijorat tashkilotidir ^[6].

Savdo korxonalarining asosiy o'zgarishi tendensiyasi 19-asrda boshlarida gorizontaal integratsiyalashuv asosida ko'plab savdo kanallarini shakllantirish edi. Keyingi asosiy evolyutsion jarayon esa "Chakana savdo tarmog'i" tushunchasining paydo bo'lishi va bugunga kelib iqtisodiyotning asosiy kategoriyasiga aylanishidir. Biroq XX asrning 50-yillaridan boshlab, savdo obyektlarini birlashtirish, ulardan texnologik yechimlar bilan bog'langan, korxonalarning murakkab tizimini tashkil etish amaliyoti keng yanada kengroq qo'llanilmoqda ^[7].

Gorizontaal integratsiya chakana savdo korxonalarining kooperatsiyasi shaklida amalga oshiriladigan tuzilmani tashkil etishni nazarda tutadi. Bunday birlashmalarni markazlashtirilgan xarid qilish tizimi, omborxonalarni tashkil etish, yagona marketing siyosatini amalga oshirish maqsadida tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Bu ulgurji sotuvchidan va boshqa chakana savdo korxonalaridan iqtisodiy jihatdan mustaqil bo'lish, taqsimot kanallari bo'yicha xarajatlarni kamaytirish, kelgusida o'sishi uchun sharoit yaratish va sinergistik samarani ta'minlash imkonini beradi.

Gorizontaal integratsiyadagi sinergiya — bu ikki yoki undan ortiq tashkilot bitta tuzilmada birlashganda yuzaga keladigan strategiya samarasidir ^[8]. Fikrimizcha, chakana savdo korxonalarini rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqishda gorizontaal integratsiya strategiyasini tanlash O'zbekiston Respublikasi uchun eng maqbul yo'ldir.

O'zbekistonda chakana savdoni boshqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan yo'nalish sifatida gorizontaal integratsiya strategiyalaridan foydalanish raqobatdosh subyektlarning bitta strategik guruhi uchun amalga oshirilishi lozim.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, bitta strategik guruh tarkibidagi savdo integratsiyalashgan tuzilmalari chakana savdo korxonalarining muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun qulay muhit yaratish maqsadiga yega bo'lishi kerak, degan xulosaga kelish mumkin.

Yuqoridagi yo'nalishlarga asoslanib, integratsiyalashgan tuzilmalarning quyidagi tashkiliy shakllari taklif etiladi:

1-shakl. Chakana savdo korxonalarini ulgurji savdo korxonalariga tarkibida ixtiyoriy integratsiyalashuv shakli:

2-shakl. Chakana korxonalarini yagona ta'minotchi korxonalar tarkibida gorizontaal integratsiyalashuv shakli;

2-shakl. Chakana savdo korxonalarini outsorsing asosida integratsiyalash.

Chakana savdo korxonalarida boshqaruv samaradorligini oshirishda taklif etilgan 3 ta integratsiyalashgan tuzilmalarga kirishi uchun jami 9 ta omil bo'yicha samaradorligini ekspert baholash asosida aniqlanadi. Boshqaruv samaradorligi bo'yicha tanlangan 9 ta omillar quyidagilar: ta'minot tizimi, assortiment, narxlashtirish, logistika, marketing, axborot tizimi, boshqaruv, nazorat tizimi, moliyalashtirish tizimi.

METODOLOGIYA

Taklif yetilgan integratsiya shakllarining chakana savdoni boshqarish nuqtayi nazaridan samaradorligini aniqlash maqsadida ekspert baholash ausulidan foydalanish tavsiya etiladi. Har bir taklif etilgan integratsiyalash shakli bo'yicha omillar asosida 5 ballik tizim asosida baholashni amalga oshiriladi: ta'minot tizimi, assortiment,



tovar sifati hududiy iste'molchilarga nomuvofligi, narxlashtirish, logistika, marketing, axborot tizimi, boshqaruv, nazorat tizimi, moliyalashtirish tizimi, boshqaruvda chakana savdoning ishtiroki, chakana savdo korxonalari-ning o'zaro hamkorligi. Omillarning ahamiyatligi ekspertlar tomonidan quyidagi me'zon bo'yicha baholanadi:

- 1 – umuman ahamiyatsiz;
- 2 – qisman ahamiyatli;
- 3 – ahamiyatga ega;
- 4 – ahamiyatli;
- 5 – muhim ahamiyatga ega.

Ekspertlar chakana savdo korxonalari rahbarlari va tijorat faoliyati sohasidagi mutaxassislar bo'lishi talab etiladi. Muayyan integratsiya shaklini qo'llash samaradorligini ekspert usuli asosida baholashda asosan ekspertlarni tanlash va ularning kompetentligik darajasini baholash, ekspertlarning kelishuvchanlik jarajalarini baholashga ahamiyat qaratiladi. Ekspertlar guruhi ulgurji va chakana savdo korxonalarida faoliyat yuritayotgan menejerlar tomonidan amalga oshirilishi maqsadga muvofiq. Ilmiy tadqiqotlarda ekspertlar guruhini 7 tadan 20 tagacha bo'lishi maqsadga muvofiq hisoblanadi ^[9]. Shunga asoslangan holda tadqiqotda ishida 10 ta ekspertlardan foydalaniladi.

Ekspert baholashni samarali amalga oshirish maqsadida SPSS Statistics 22 paket dasturi "NPAR TESTS" buyrug'idan foydalanish maqsadga muvofiq. Ushbu dasturiy paket ekspert baholash natijalarini aniqlashda va natijalar ishonchligini tekshirishda qulay hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ulgurji savdo korxonasi tarkibida chakana savdo korxonalarining ixtiyoriy integratsiyasi do'konlari, supermarketlarning rivojlanishi uchun qulay tashqi muhitni yaratish uchun ulgurji savdo korxonalari bilan doimiy aloqasini shartnomaviy munosabalar asosida integratsiyalashni nazarda tutadi. Tavsiya etilgan tashkiliy tuzilma – bu yakka tartibda emas, balki integratsiyalashgan guruhlashda xo'jalik yurituvchi subyektlarni shartnoma asosida birlashtiradigan va iqtisodiy faoliyatni tartibga soluvchi shartnoma tizimiga ega bo'ladi.

Har bir savdo kompaniyasi katta tranzaksion xarajatlarga ega, chunki bir nechta ulgurji savdo korxonalari bilan iqtisodiy aloqalarni amalga oshirishga majbur bo'lib, ularning har biri asosan tovarlarning ma'lum guruhlarini sotadi, bu esa tovarlarni tashish narxini va shunga mos ravishda narxlarning oshishiga ta'sir qiladi.

Integratsion birlashma ulgurji savdo korxonalari tashabbusi bilan tashkil etilib, taklif etiladigan strategik dastur asosida chakana savdo korxonalariga ma'lum imtiyozlar beradi, bu esa raqobatbardoshlikni oshirishga imkon beradi.

Integratsion guruhlash quyidagi funksiyalarni bajarishi mumkin: axbrotlar bilan ta'minlash, assortimentdan maksimal darajada foydalanish, logistika xizmatlarini ko'rsatish, ombor xo'jaligi va hisob-kitoblarni tartibga solish va boshqalar.

Integratsiyaning sinergiyasi: tranzaksiya xarajatlarni kamaytirish, xarid qilish-sotish va yangi tajribani tarqatish jarayonida yangi texnologiyalarni qo'llash, tovarlarni taqsimlash xarajatlarini pasaytirish, savdo bozorlarini kengaytirish va tovarlarga narxlarni tushirish imkoniyati.

Chakana korxonalarini yagona ta'minotchi korxonalar tarkibida gorizontall integratsiyalashuv shakliga asoslangan boshqaruv shakliga ega bo'ladi, uning maqsadi shartnomaviy munosabatlari ixtiyoriylik prinsiplari asoslanadigan ta'minot va logistika xizmatlarini optimallashtirishdir.

Integratsiya ishtirokchilari hisoblangan chakana sado korxonalari uchun yetkazib berish markazlashgan holda amalga oshiriladi, foyda esa ular o'rtasida xarid hajmiga mutanosib ravishda taqsimlanadi.

Xarid qilish imkoniyati integratsiyaga kirmaydigan, ammo foyda olish huquqini bermaydigan chakana sotuvchilarga taqdim etilishi mumkin. Ushbu strategiyada chakana sotuvchilar o'rtasidagi munosabatlar o'zaro manfaatlarga erishishga qaratilgan raqobatda ustunlikni yaratishga qaratilgan boshqaruvdir. Ushbu boshqaruv strategiyasining asosida chakana savdo korxonalarini o'zaro munosabatlarga asoslangan raqobatda ustunlikni ta'minlash siyosati yotadi. Bundan boshqaruvdagi asosiy muammo ishtirokchilar faoliyatini muvofiqlashtirishdir.

Chakana savdo korxonalarini outsorsing asosida integratsiyalashda outsorsing shartnoma asosida korxonaning uzluksiz ishlashini professional ravishda qo'llab-quvvatlash uchun ma'lum bir funksiyani shartnoma asosida bir kompaniyaga boshqasiga topshirishdan iborat. Iqtisodiy samara – bu iqtisodiy resurslarning bir qismini bo'shatish qobiliyati, bu ularni savdo faoliyatini takomillashtirish va taqsimot xarajatlarini kamaytirish uchun ushbu funksiyalar bo'yicha ixtisoslashgan boshqa korxonaga yo'naltirishga imkon beradi.

Uyushma a'zolari turli muammolar bilan shug'ullanadigan tuzilmalarni yaratadilar. Shu maqsadda, outsorsing xizmatlarini ko'rsatadigan ma'suliyati cheklangan jamiyat sifatida outsorsing markazini tashkil etish



tavsiya etiladi. Integratsiyaning asosiy maqsadi chakana sotuvchilarni tovarlar bilan ta'minlashdagi xarajatlarni minimallashtirishdir.

Chakana savdo korxonalariga markazga quyidagi vazifalarni hal etish tavsiya etiladi: buxgalteriya hisobi va statistik hisob yuritish, uyushma a'zolariga tovarlar, ekspeditorlik xizmatlari, innovatsion texnologiyalar, axborot va yuridik xizmatlarni joriy etish va h.k.

Yuqoridagi funksiyalarning bajarilishi ko'plab muammolarni, asosan, kadrlar bilan bog'liq muammolarni hal qilishga yordam beradi, xususan, chakana savdo korxonalarini o'ziga xos muammolarini hal qila oladigan yuqori malakali mutaxassislarni jalb etish doimiy muammodir. Uyushma moliyaviy muammolarni qisman hal qila oladigan qo'shma fondlarni yaratishi va konsolidatsiyalangan tuzilma sifatida taqdim etilishi mumkin, bu esa moliyaviy muassaslar bilan ishlash tizimi samaradorligini oshiradi. Yuqoridagilarga qo'shimcha ravishda, integratsiya tuzilmasi chakana savdo tarmog'ida savdo va texnologik jarayonni tashkil etish xarajatlarini kamaytiradi, boshqaruv funksiyalari sifatini yaxshilaydi va tovarlarni yetkazib berish va sotishda xatarlarni kamaytiradi.

Chakana savdo korxonalarining integratsiyalash shakllari bo'yicha ekspertlar tahlil jami 10 ta ekspertlar tomonidan 5 balli tizim asosida baholash natijari bo'yicha xar bir omilning modasi 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval: Chakana savdo korxonalarining integratsiyalash shakllari bo'yicha ekspertlar tahlil uchun tanlangan omillar tasnifi

Ko'rsatkichlar	X	1-shakl					2-shakl					3-shakl				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Ta'minot tizimi	1					*					*		*			
Assortiment	2	*							*							*
Narxlashtirish	3	*							*					*		
Logistika	4					*			*					*		
Marketing	5					*		*								*
Axborot tizimi	6				*		*									*
Boshqaruv	7					*		*					*			
Nazorat tizimi	8		*							*						*
Moliyalashtirish tizimi	9					*	*									*

* – ekspertlardan olingan natijalar bo'yicha moda

Ekspert tahlil uchun 10 ta tanlangan ekspertlar tomonidan olingan natijalar SPSS Statistics 22 paket dasturi "NPAR TESTS" buyrug'i asosida natijalar olindi. Unda integratsion shakllarning har biri bo'yicha belgilangan omillarga ko'ra ahamiyatlik natijalari xar bir shakl bo'yicha alohida hisoblab, 2-jadval ma'lumotlari olindi.

2-jadval: Ekspert baholash natijalari

Omillar	1-shakl bo'yicha rang	2-shakl bo'yicha rang	3-shakl bo'yicha rang
Ta'minot tizimi	7,25	8,55	2,65
Assortiment	2,85	6,05	6,40
Narxlashtirish	2,05	5,40	4,25
Logistika	7,20	5,10	2,40
Marketing	4,85	4,45	6,50
Axborot tizimi	4,95	2,40	2,70
Boshqaruv	5,60	2,90	6,20
Nazorat tizimi	2,80	7,60	7,25
Moliyalashtirish tizimi	7,45	2,55	6,65
Har bir shakl bo'yicha ekspert baholash natijalari testi			
N	10	10	10
Xi-kvadrat	51,861	54,736	46,944
st.sv.	8	8	8
Asimptoticheskaya znachimost	0,000	0,000	0,000
Kendall - W	0,648	0,684	0,587



1-jadval ma'lumotlariga ko'ra ekspertlarning kompetentlik darajasi SPSS Statistics 22 paket dasturiga ko'ra Fridman testi natijalari asosida (Xi-kvadrat) qabul qilinadi. Fridman testi takrorlanuvchi ikki omilli dispersion tahlilga asoslanadi va har bir kuzatilayotgan omillarni bo'yicha ekspertlar baholarini 1 dan katta qiymatlar asosida zanjirlaydi.

Ekspert so'rov usulida "ekspertlar fikrining kelishuvchanligi" juda muhim ahamiyat kasb etadi. Agar ekspertlar fikrining kelishuvchanlik darajasi yuqori bo'lsa, u holda ekspert so'rovi natijalari yuqori bo'ladi. Ekspertlar fikrining kelishuvchanlik darajasini baholash bo'yicha "konkordatsiya koeffitsiyenti" hisoblanadi. Ekspertlar fikrining kelishuvchanlik darajasi Kendall (W) qiymati 0 va 1 oralig'ida o'zgarib turadi. Agar konkordatsiya koeffitsiyentning qiymati qanchalik birga yaqinlashsa, ekspertlar fikrining kelishuvchanligi shunchalik yuqori bo'ladi. 1-jadval ma'lumotlaridan ma'lum bo'lmoqdaki ekspertlar fikrining kelishuvchanlik darajasi o'rta darajada va olingan natijalarni qabul qilish mumkinligidan dalolat beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ekspert baholash natijalari chakana savdo korxonalarini integratsiyalashgan tuzilmalari bo'yicha aniqlashda eng muhim omillarni ajratish imkonini beradi. Natijalardan ma'lumki, ulgurji savdo korxonasi tarkibida chakana savdo korxonalarining ixtiyoriy integratsiyalash (1-shaklda) chakana savdo tarmoqlari uchun samarali ta'minot tizimini shakllantirish, logistika, moliyalashtirish tizimi bo'yicha yuqori ustunliklarga ega bo'ladi.

Chakana korxonalarining yagona ta'minotchi korxonalar faoliyatiga gorizontall integratsiyalashuvi (2-shaklda) natijasida Ta'minot tizimi assortiment, nazorat tizimi va logistika bo'yicha sinergiyani ta'minlash imkoniyatlari kengayadi.

Fikrimizcha, chakana savdo korxonalarini outsorsing asosida integratsiyalash eng maqsadli strategiya sifatida qaralishi lozim. Ushbu shaklda integratsiyalashuv chakana savdo korxonalari uchun yuqori raqobat ustunliklarini ta'minlash imkonini beruvchi Assortiment, Marketing, Boshqaruv, Nazorat va Moliyalashtirish tizimini samarali yo'lga qo'yishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoyevning-oliy-25-01-2020>
2. Хлопенко О.В. Формирование конкурентоспособности предприятий сферы услуг розничной торговли: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / Хлопенко Оксана Валерьевна. – Ростов -на - дону, 2012. – 209с.
3. Ниёзов Д. Совершенствование системы управления конкурентоспособностью предприятий розничной торговли в условиях рыночной экономики (на примере Согдийской области Республики Таджикистан). Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Душанбе – 2018.
4. Чеглов В.П. Влияние розничных торговых сетей на социально – экономические параметры функционирования регионов // Менеджмент и бизнес-администрирование. – М.: Экономическая газета, 2013. №4. – С. 137–147.
5. Винслав Ю.Б., Касатов А.Д. Интегрированные корпоративные структуры: системная характеристика особенностей экономических методов управления // Менеджмент и бизнес администрирование, 2012. №2. – С. 121–135.
6. Чеглов В.П. Теоретико-методологическое обоснование применения категории "интегрированная торговая система" при анализе процессов трансформации торговли в России // Российское предпринимательство, 2015, Т. 16. №11. – С. 1679–1687.
7. Чеглов В.П. Инновационный ритейл. Организационное лидерство и эффективные технологии: Монография. — М.: Форум, 2014. — С. 40-98.
8. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ИНФРА-М. –2000. –С. 212.
9. S.O.Xomidov. Qayta ishlovchi sanoat tarmoqlarini modernizatsiyalash bo'yicha qarorlar qabul qilishda ekspertlar usulidan foydalanish uslubiyoti. Iqtisodiyot va moliya ilmiy-amaliy jurnal. –2019, 4(124). 16-24 betlar.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.